

هو العليم

هدف و دليل انزال كتب و ارسال رسل

سلسله دروس خارج فقه - ارتداد - جلسه بيست و

يكم

استاد

آيت الله حاج سيد محمد محسن حسيني طهراني

قدس الله سرّه

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

انزال کتب اوّلًا بلاوّل مقتضای استدعای فطری

افراد

انزال کتب اوّلًا بلاوّل مقتضای استدعای فطری افراد است؛ یعنی فطرت افراد، استجلاب هدایت و کمال را می کند. و بناء علی هذا خداوند متعال بعثت انبیاء و ارسال رسل را تعیین و تقریر فرموده است و ما در این زمینه از نقطه نظر عقل و شرع و نقل مطالبی داریم.

از نقطه نظر عقل این است که اگر خداوند متعال براساس فطرت استعداد و قابلیت را به ذاتی عنایت کند، برای عدم لغویت این اعطاء لازم است که شرایط فعلیت و ظهور این استعداد را فراهم کند؛ و الاّ نفس این استعداد و قابلیت لغو می ماند.

من باب مثال اگر شما یک ماشین درست کنید باید داخل این ماشین بنزین بریزید تا اینکه حرکت کند، حالا اگر ماشین را درست کردید اما بنزین را تهیه

نکردید، ساختن این سیاره لغو خواهد بود. استعدادی که خداوند در وجود انسان و بشر قرار داده است، آیا فقط برای حیات دنیوی است؟! اگر این طور است پس نیازی به این همه کمالات و قوا و مسائلی که در وجود انسان هست نبود. گاو و الاغ چنین استعدادِ بودنِ در این حیات را دارند! اگر منظور این است پس این چه فرق می کند؟! حیوانات هم در همین دنیا هستند، زندگی می کنند، اطفاء شهوات می کنند و بعد هم از دنیا می روند! غذا هم غذا است دیگر، چه فرقی می کند که شما یک وقت گاه بخورید، یک وقت هم آن چیزی که در گاه است، مانند برنج و گندم و ... را طبخ کنید و بخورید؟! هردو یکی است. هردو برای این است که این شکم پر شود. این استعداد بودن در دنیا مایز بین حیوان و انسان نیست.

پس اگر منظور از استعدادات و قوایی که در وجود انسان هست، انقضاء همین حیات دنیا است، احتیاجی به این همه استعدادات نبود، احتیاجی به این فکر نبود، احتیاجی به این عقل نبود، احتیاجی به این

نفس ناطقه نبود؛ شما هم مثل یک فیل یا مثل یک حیوان دیگر بودید، این حیوان هم برحسب مدرکاتش در انقضاء حیات دنیوی خودش به آن مقتضاء و فهم و ادراکش می‌رسد و انجام می‌دهد.

لذا عدم کمال بر حیوانات موجب لغویت خلقت حیوان نخواهد بود، چون استعدادشان در همین رتبه است. اما از باب اینکه خداوند این استعدادها را به انسان داده است، قوای عاقله را داده است، قوای ادراک کلیات را داده است، استعداد رسیدن به مقام کلی و مقامات مافوق بشری و امثال ذلک را داده است، نفس اعطاء این قوا و استعداد با توجه به عدم تحقق شرایط موصله و با توجه به عدم اعطاء مقدمه موصله برای آن کمال، لغو خواهد بود. بنابراین نفس تحقق این استعداد در وجود انسان اقتضاء می‌کند که خداوند متعال شرایط و مقدمات موصله به فعلیت این استعداد را هم در وجود انسان محقق کند. آن شرایط چیست؟ بعثت انبیاء است.

منظور از بعثت انبیاء

پس بعثت انبیاء عبارت است از مقدمه موصله به فعلیت رسیدن این استعدادات و این قوا. این مسئله

به بعثت انبیاء برمی گردد.

اسلام فقط برای تبلیغ است، نه لشگرکشی و

مملکت گیری

لذا وقتی که شما آیاتی را که برای بعثت انبیاء هست ملاحظه کنید، می بینید که هیچ وقت انبیاء در مقام طلب، استدعای ریاسات نکردند. من باب مثال پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم برای سلطان روم نامه می نوشتند و در آنجا می فرمودند: «**أَسْلِمَ وَ الْمَلِكُ لَكَ؛** اسلام بیاور سلطنت و ملک هم برای تو باشد.» اسلام در پی لشگرکشی و در پی مملکت گیری و تصرف ممالک نیست. اسلام فقط برای تبلیغ است، برای اینکه این حکم و این دین بنا بر آن وظیفه الهی در میان افراد گسترش پیدا کند.

ارسال رسل یک منت الهی

به عبارت دیگر این منت الهی و پروردگار بر افراد است که پیامبر می فرستد. آیه می فرماید: ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى آلِ مُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا﴾

مَنْ أَنْفُسِهِمْ^۱، ﴿مَنْ أَلَّه﴾ یعنی همین، یعنی استدعای فطری و استجلاب فطری اقتضاء می‌کند که این منت از ناحیه پروردگار بیاید و خداوند این پیغمبر را برای مردم بفرستد. حالا این استجلاب و استدعا، یا به صورت بعثت و یا به هر نحو دیگری غیر از بعثت است. حالا فرض را بر بعثت نمی‌گذاریم بلکه اسمش را محیط مساعد برای به فعلیت رسیدن استعداد می‌گذاریم، شما اسم بعثت را نیاورید، اصلاً می‌گوییم که بعثت لازمه برای چنین قضیه‌ای نیست بلکه شرایط مناسب برای به فعلیت رسیدن استعداد است. این شرایط مساعد چیست؟ بعثت است، استدعای انزال رسل است، ارسال کتب است، قوانینی است که این بشر را به فعلیت برساند؛ غیر از این که چیزی نیست. چون بشر خودش نمی‌تواند لذا این قوانین باید او را به فعلیت برساند. این می‌شود حکمی که بشر به طلب اولی و به استدعای اولی خودش از پروردگار متعال استدعا

^۱. سوره عمران (۳) آیه ۱۶۴. اسرار ملکوت، ج ۳، ص ۱۵۰.

«به تحقیق و حقاً که خداوند بر مؤمنین منت نهاد و پیامبری از میانشان برانگیخت»

می‌کند.

پس دین به‌عنوان یک حکم فرضیِ تحمیلی بر انسان نیست بلکه براساس خواست خود انسان است. اگر روز قیامت شود - روز قیامتی وجود دارد - و ما در مقام عمل نزد پروردگار قرار بگیریم و ببینیم که خداوند متعال برای ما این نعمات را به‌وجود آورده است و ما به‌واسطهٔ عدم فعلیت این استعدادها از وصول به این نعمات محروم هستیم، آیا نسبت به خدا شکایت و گله نداریم؟! داریم!

حجت همیشه به نفع خدا و علیه بندگان

می‌گوییم: تو که ما را با این استعداد خلق کردی، چرا شرایط مناسب پیش نیاوردی؟! چرا پیغمبر نفرستادی؟! چرا انزال کتب نکردی؟! چرا ارسال رسل نکردی؟! اگر آن نعمات در حدّ همین شرایط و استعدادهای ما بود که به فعلیت نرسیده است یا در همان حدّ به فعلیت [نرسیده باشد]، ما نباید گله و شکایت داشته باشیم! ولی فرض بر این است که ما در روز قیامت درمقابل این همه نعمات الهی از عوالم و تجردات قرار بگیریم و عدم وصول به اینها را از

ناحیه پروردگار بدانیم، این **حجّةٌ علی الله** است!
حجّةٌ لنا است! درحالی که قرآن می گوید: ﴿قُلْ
 فَلِلّٰهِ اَلْحُجَّةُ اَلْبَلٰغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدٰیكُمْ
 اَجْمَعِیْنَ﴾^۱ حجت همیشه به نفع خدا است!
 حجت به نفع خدا، یعنی همیشه خداوند در مقام
 مخاطب دست بالا را دارد و مجال برای حجت به ما
 نمی دهد! یعنی حجت همیشه علیه ما است
 درحالی که ما می بینیم حجت در اینجا به نفع ما
 خواهد بود.

بنابراین به مقتضای عدل و لطف و رفع ظلم از
 ناحیه خداوند متعال، ارسال رسل شده است. یعنی
 قاعده عقلی است، این طور نیست که قاعده نقلی
 باشد. چون خداوند عادل است باید بفرستد، و اگر
 نفرستد ظالم است. چون خداوند ظالم نیست ﴿وَمَا
 رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْْعَبِیْدِ﴾^۲ پس باید ارسال رسل کند،
 و اگر ارسال رسل نمی کرد ما می گفتیم که خدایا ما
 دستان کوتاه است، چرا نفرستادی؟! حالا ما فرض

۱. سوره انعام (۶) آیه ۱۴۹.

۲. سوره فصلت (۴۱) آیه ۴۶. معادشناسی، ج ۱۰، ص ۳۹۲:

«البتّه (ای پیامبر) پروردگار تو به هیچ وجه ستم نمی کند!»

می‌کنیم که رسل نباشند، بالأخره شخص هادی و شخصی که هدایت کند هست! ما فرض می‌کنیم که هادی نباشد، حداقل عقلمان باید به آن مقدار باشد که کافی باشد، درحالی که می‌بینیم آن هم کافی نیست. عقل بشر کافی نیست.

پس یا باید عقل ما به آن مرحله از فعلیت رسیده باشد که آن مرحله کفایت کند و ما را به آن غایت و هدف اثنای از خلقت برساند؛ اگر این‌طور باشد ما مستغنی از رسل هستیم، مستغنی از هادی هستیم، مستغنی از راهنما و آن شخص هستیم. اما می‌بینیم که این‌طور نیست، من در خودم می‌بینم که این‌طور نیست، من اشتباهات زیادی می‌کنم که نباید انجام بدهم و نسبت به مصالح خودم نمی‌دانم که باید چه کنم، امروز می‌گذرد فردا می‌آید، فردا می‌گذرد پس فردا می‌آید و من همین‌طور با یک حال یکنواخت را انجام می‌دهم! لعلّ اینکه در این لیالی و ایام اعمالی باشد و افعالی باشد که این یوم من را بر یوم دیگر مدام بالا ببرد، «مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ

مَغْبُونٌ^{۲۸}»^۱ وقتی که عقل من به من حکم می‌کند، می‌بینم که امروز با دیروز یکسان هستم، پس **فَهُوَ** **مَغْبُونٌ^{۲۸}**»، من مغبون هستم. عقل من به من گفته است که این کار را انجام بده پس معلوم است که عقل من ناقص است، عقل من کامل نیست؛ اگر کامل بود، **«إِسْتَوَى يَوْمَاهُ»** نبودم! **وَمَنْ تَفَاوَتَا يَوْمَاهُ فَهُوَ مَلْعُونٌ**؛ کسی که روز قبلش با روز بعدش تفاوت کند، [یعنی روز بعد از روز قبل عقب‌تر باشد، این فرد ملعون است.]

لزوم ارسال هادی برای همه اشخاص

خلاصه، یا باید از ناحیه عقل باشد یا باید از ناحیه نبی باشد یا باید از ناحیه هادی باشد، - یکی از این دوتا - و ما می‌بینیم که هادی نیست پس باید نبی باشد. البته بعد از نبی ممکن است هادی باشد. به مقتضای عدل خداوند حتماً باید یک هادی را برای این شخص بیاورد، یا اینکه اگر نیاورد به قسمی در

^۱ . إرشاد القلوب، ج ۱، الباب الثانی و العشرون فی فضل صلاة اللیل، ص ۸۷:

«وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: **مَنْ إِسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ** وَ مَنْ كَانَ عَدُوَّهُ شَرًّا فَهُوَ مَلْعُونٌ وَ مَنْ لَمْ يَتَفَقَّدِ النُّقْصَانَ فِي عَمَلِهِ كَانَ النُّقْصَانُ فِي عَقْلِهِ وَ مَنْ كَانَ نُقْصَانٌ فِي عَمَلِهِ وَ عَقْلُهُ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ حَيَاتِهِ.»

بعضی از موارد مثل منام و غیر منام و امثال ذلک، راه صحیح و راه حق را به او نشان بدهد. البته اگر آن شخص در مقام اطاعت باشد، با همین دلیل عقلی خداوند ملزم است بر اینکه راه هدایت و سعادت را به انسان نشان بدهد.

بنابراین این مسئله از دو ناحیه مورد بحث قرار گرفت:

اوّل: اگر یک شخص در همین دنیا - کاری به روز قیامت نداریم - در مقام احتجاج و استدلال با خدا بگوید که این استعدادهاى در من به چه نحوی به فعلیت می‌رسد؟ بر خدا لازم است که برای او هادی بفرستد.

دوم: چون روز قیامت و روز معاد مسلّم است، از این نقطه نظر اگر قرار بر این باشد که در روز قیامت افراد محشور شوند و احساس کنند که به واسطه عدم ارسال رسل و عدم انزال کتب و عدم وجود هادی قادر بر به فعلیت رساندن آن استعدادها و قوای ملکوتی‌ای که خداوند در آنها قرار داده است نبودند و از نعمات الهی محروم شدند، ﴿فَلِلّٰهِ اَلْحُجَّةُ

أَلْ بَلَّغَهُ ﴿﴾ مورد خدش و قدح واقع می شود. پس برای آن نعماتی که خداوند در روز قیامت مهیا کرده است، ما کشف می کنیم که باید در این دنیا ارسال رسل باشد.

مسئله عقلی، هم در دنیا حجت را بر پروردگار تمام می کند و هم در مسائل و عقباتی که بعد از موت برای انسان پیدا می شود، در آنجا هم همین است.

نظام عالم، نظام ترتیب و جری امور به اسباب است

اگر خدا بدون ارسال رسل و انزال کتب همین طور یک مرتبه ببرد، عیب ندارد اما نظام عالم، نظام ترتیب و نظام «أَبَى اللَّهِ أَنْ يَجْرِيَ الْأُمُورُ إِلَّا بِأَسْبَابِهَا»^۱ می باشد. اگر آن طور است، - که می بینیم

^۱. الکافی، ج ۱، کتابُ الْحُجَّةِ، بابُ مَعْرِفَةِ الْإِمَامِ وَالرَّدِّ إِلَيْهِ، ص ۱۸۳، ح ۷: «عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ

عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: «أَبَى اللَّهُ أَنْ يَجْرِيَ الْأَشْيَاءُ إِلَّا بِأَسْبَابٍ فَجَعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا وَجَعَلَ لِكُلِّ سَبَبٍ شَرْحًا وَجَعَلَ لِكُلِّ شَرْحٍ عِلْمًا وَجَعَلَ لِكُلِّ عِلْمٍ بَابًا نَاطِقًا عَرَفَهُ مَنْ عَرَفَهُ وَجَهْلَهُ مَنْ جَهْلَهُ ذَاكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ».

نیست - پس حالا که «**أَبَى اللَّهُ أَنْ يَجْرِيَ الْأُمُورَ إِلَّا**

بأسبابها» است، هر چیزی باید با سبب باشد. این از یک طرف، از طرف دیگر خداوند در ما استعداد و قوا قرار داده است و اینها به فعلیت نمی‌رسند الاّ به واسطه و دلیل.

این دو جهت موجب می‌شوند که خداوند ارسال رسل و انزال کتب کند، و بنا بر استدعا و استجلاب و درخواست و طلب ما خداوند رسالت را بیاورد؛ این را قانون فطری می‌گویند. قانون فطری و قانون عقلی در اینجا اقتضاء می‌کند که انبیاء و تدوین احکام برای هدایت انسان باشند. حالا که مسئله به اینجا رسید ما مطلب را در دو بحث مطرح می‌کنیم:

بحث اوّل: مسئله مربوط به افراد مکلفین و افراد بالغ و عاقل در یک مجتمع است که نفس اقتضای فطری آنها اقتضا می‌کند که خداوند زمینه و موقعیت را برای رشد و هدایت آنها فراهم کند. آیا اقتضا نمی‌کند؟! ما این طور مسئله و قضیه را مطرح می‌کنیم که اگر شخص جاهلی باشد که بیست ساله یا بیست و پنج ساله باشد - این نحوه کیفیت استدلالی که من

عرض می‌کنم در متون نیست - و بگویند که من نمی‌خواهم مسلمان شوم و اگر نبی هم بیاید قبول نمی‌کنم و ما هم از اوّل در را به روی او ببندیم، او به خدا می‌گوید که خدایا من جاهل بودم، لطف تو کجا رفته است؟! آیا تو هم نسبت به من لطف نداشتی؟! حالا من آدم نفهمی بودم، جاهل بودم، جوان بودم، آیا نباید زمینه‌ای برای من فراهم می‌شد؟! با اینکه من آدم جاهلی بودم ولی اگر اسلام به من عرضه می‌شد، مسلمانان را می‌دیدم، حکومت اسلام را می‌دیدم، پیغمبر را می‌دیدم لعلّ اینکه تبدّل و تغیر پیدا می‌کردم! بله، اگر با وجود آن زمینه باز هم انکار می‌کردم، آن موقع حجت علیه من تمام بود.

عارض شدن کفر به مقتضای عوارض

اجتماعی و تربیتی بر اکثر افراد

بنابراین این افرادی که الآن کافر هستند، این کفر به مقتضای عوارض اجتماعی و تربیتی بر اینها حاکم است؛ این طور نیست که این کفر استدعای فطری و استدعای ذاتی آنها است. توجه کنید! یعنی وقتی که جامعه‌ای کافر است و نمی‌خواهد حق را قبول کند، این کفر یک عارض است. بر اثر شرایط سوء تربیت

و بر اثر عدم امکانات لازم برای تربیت و دیانت، الآن این جامعه این را می‌خواهد، بی‌بندوباری را می‌خواهد، لادینی و لامذهبی را می‌خواهد. این براساس تربیت است و این‌طور تربیت شده است. همان‌طور که اگر دختری را در یک محیط سفور^۱ و در یک محیط غیر محجّبه تربیت کند اصلاً چادر نمی‌فهمد و اصلاً خِمار نمی‌فهمد و خیال می‌کند که همین‌طور بیرون آمدن یک مسئله عادی است و خیلی عادی و خیلی طبیعی با انسان برخورد می‌کند و اصلاً قبح این مطلب را نمی‌فهمد و ادراک نمی‌کند! اما اگر من باب‌مثال انسان با او صحبت کند و در یک محیط مساعد قرار بگیرد، چه‌بسا فوراً خودش را تحت حجاب قرار دهد. پس علت اینکه الآن مجتمع، شرایط لامذهبی را برای خود می‌پسندد براساس عوارض طبیعی است. صحبت در آنجا است که شرایط مناسب برای او پدید بیاید، حکومت اسلامی برای این مجتمع پدید بیاید، اگر قبول نکنند

۱. العین، ج ۷، ص ۲۴۶:

«و السفورُ: سفر المرأة نقابها عن وجهها فهي سافرة و هنّ سوافرُ.»

آن موقع حجت تمام می شود.

بنابراین ما در اینجا باید ببینیم که خداوند متعال، نه از باب تحمیل دین بلکه علی رغم میل باطنی ما شرایط مناسب او را فراهم می کند. مثل بچه ای است که نمی خواهد درس بخواند و به پدرش می گوید که من نمی خواهم درس بخوانم اما پدرش می گوید که من شرایط علم و تدریس را برای تو فراهم می کنم، تو را در مدرسه می گذارم و

یک وقت می گفتند که آب و برق مجانی است اما الان نگاه کنید و ببینید که پول برق از کجا سر درمی آورد! پول آب از کجا سر درمی آورد! مالیات کذا می گیرند! چه و چه! فاضلاب می گیرند و فلان می گیرند و ...! قبلاً این طور می گفتند اما حالا ...! اینها همه مجانی است دیگر! فرقی نمی کند؛ چه پول در جیب من باشد یا در جیب دیگری!!

حالا اگر شرایط تحصیل آماده باشد و این بچه درس نخواند، آن وقت پدر می تواند بگوید که من در حق تو کوتاهی نکرده ام. آن موقع می تواند این طور بگوید. اما اگر بچه از اوّل بگوید که من نمی خواهم به مدرسه بروم و پدر هم او را نفرستد و بگوید که

خودش گفته است، آن وقت وقتی که بچه بزرگ شد به پدر می گوید که من بچه بودم، آیا تو هم بچه بودی؟! من گفتم که نمی خواهم به مدرسه بروم [آیا تو نباید شرایط را فراهم می کردی؟!] این استعدادهای من همه در فوتبال و امثال ذلک از بین رفت!

لطف بی پایان خدا درمقابل عدم علاقه ما

نسبت به دیانت و کمال

جالب اینجا است که لطف خدا آن قدر زیاد است که حتی با عدم علاقه ما نسبت به دیانت و کمال، شرایط را برای ما فراهم می کند. آن شرایط، بعثت انبیاء و رسل است؛ حتی با عدم علاقه ما! خدا می گوید که ما این شرایط را برای شما فراهم کرده ایم، - حالا آیات و روایاتش را می خوانیم - حالا که این شرایط را فراهم کرده ایم ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا﴾^۱ می خواهی قبول کن و می خواهی قبول نکن! این مسئله ای است که به خود افراد بزرگ و

^۱. سوره بقره (۲) آیه ۲۵۶.

رشید و عاقل برمی گردد.

بحث دوم: مطلب قبل راجع به افرادی بود که بالغ و رشید و عاقل هستند. حالا تکلیف آن اطفال و بچه‌هایی که در این مجتمع وجود دارند چه می‌شود؟ بچه‌ای که در این مجتمع می‌خواهد تربیت شود، آیا با شرایط صحیح باید باشد یا با شرایط غلط؟ باید با کدام شرایط باشد؟ چه حقی بر خداوند در چنین مجتمعی وجود دارد؟ من باب‌مثال بزرگ‌ها بگویند که ما نمی‌خواهیم مسلمان شویم، خُب نشوید! بچه‌ها در اینجا چه گناهی کرده‌اند که باید تحت شرایط بد قرار بگیرند؟!

وظیفه تربیت و ارشاد بچه‌ها با خدا

وظیفه تربیت و ارشاد بچه‌ها با خدا است یا با پدر و مادر؟! با خدا است. پس حتی اگر والدین و اولیاء یک مجتمع نسبت به دیانت و عدم دیانت اظهار رغبت نکردند وظیفه خداوند متعال این است که مجتمع را برای رشد بچه‌ها آماده کند تا اینکه اینها کافر نشوند.

پس این مسئله ما از دو ناحیه در اینجا مورد بحث است:

مسئلهٔ اوّل: نفس افرادی که اینها واجد شرایط
برای تکلیف هستند.

مسئلهٔ دوم: تعهد و تکلیفی که خداوند نسبت به
افراد و اطفال و بچه‌هایی که می‌خواهند در یک
اجتماع تربیت شوند دارد. این مسئله، بعثت انبیاء را
نسبت به مجتمع بر خداوند الزامی می‌کند که باید این
انبیاء بر این مجتمع بیایند. حالا که اینها آمدند،
شرایطی را می‌خواهند؛ اینکه باید مجتمع را به چه
نحو قرار دهند و چه شرایطی را به وجود بیاورند.
إن شاء الله برای جلسهٔ بعد.

تلمیذ: این عدم علاقه‌ای که برای افراد بالغ و
عاقل پیدا شده است، درواقع منشأش این بوده است
که بر روی آن فطرتشان پوشیده شده است.
استاد: بله دیگر.

تلمیذ: چون از لحاظ فطرت که علاقه هست.
استاد: بله.

تلمیذ: خود آن قوه، استدعای به فعلیت درآمدن
را دارد. حالا در خود همان افراد بالغ و عاقل هم
وقتی که به عقب برگردیم، در زمان کودکی آنها هم

باید این محیط و شرایط آماده می‌بود.

استاد: بله، آماده بود دیگر.

تلمیذ: اگر آماده بود این عدم علاقه پیدا نمی‌شد!

یعنی این روپوش روی فطرت پیدا نمی‌شد!

استاد: نه، «**كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ وَ إِنَّمَا**

أَبَوَاهُ يَهُودَانِهِ وَ يُنَصِّرَانِهِ وَ يُمَجِّسَانِهِ»،^۱ هر

مولودی براساس فطرت است. بچه اوّل صادق

است، دروغ نمی‌گوید اما وقتی می‌بیند که پدر و

مادرش در جایی دروغ گفتند، بعد کم‌کم نفس بچه

عوض می‌شود؛ این تغییر یعنی پوشش روی فطرت.

تلمیذ: پس این عدم علاقه تقصیر این بچه

نیست.

استاد: این عیب ندارد. خدا برای او بعثت انبیاء

را می‌آورد «**لِيَسْتَأْذِنُوهُمْ مِيثَاقَ فِطْرَتِهِ وَ يَذْكُرُوهُمْ**

مَنْسَىٰ نِعْمَتِهِ ... وَ يُثِيرُوا لَهُمْ دَفَائِنَ الْعُقُولِ»^۲ تا

اینکه او را به دوران فطرتش برگردانند و این پوشش

و دفینه‌های عقلی که الآن در وجود انسان هستند ولی

^۱ . عدة الداعی، ج ۱، خاتمة الكتاب فی أسماء الله الحسنی، ص ۳۳۲، ح ۱۴.

^۲ . نهج البلاغه (صبحی صالح)، ج ۱، ص ۴۳.

روی آنها پوشش است، - حالا بعضی‌ها پوشش روی آن قرار گرفته است و بعضی‌ها هنوز به فعلیت نرسیده است؛ هردو - اینها را بالا بزنند و آن حقیقت و جوهرهٔ علم و عقل را در انسان به فعلیت برسانند و انسان به آن [کمال] برسد. اصلاً [بعثت] انبیاء برای همین است. چه افرادی که به واسطهٔ تربیت سوء پوششی برای آنها قرار داده شده است یا تربیت، تربیت سوء نیست بلکه بر همان اساس فطرت خودشان هستند، یعنی الآن هم بزرگ شده‌اند اما راست می‌گویند! آیا دیده‌اید بعضی‌ها را که بزرگ هستند ولی راست می‌گویند، دروغ نمی‌گویند، صاف هستند، بی غل و غش هستند؟ اینها بر همان اساس فطرت هستند ولی مسئله‌ای که وجود دارد این است که آنها هنوز کامل نیستند بلکه ناقص هستند و هنوز به کمال نرسیده‌اند و هیچ چیز نمی‌دانند؛ فقط همین یک فطرت سالم و خالصی دارند. ولی باید چنین اشخاصی را آورد و متوجه کرد؛ متوجه آن استعدادهایشان کرد که فقط یک صداقت برای شما کافی نیست! چیزهای دیگری بر

شما مخفی است! این صداقت و صفا و امثال ذلک
مقدار کمی است و آن [چیزهای مخفی] تا کهکشان
است! باید به چنین شخصی گفت: مقدار کمی از
مسائل فطری در تو هست و داری می‌بینی،
درعین حال هم تو گل سر سبد عالم هستی! یعنی
این قدر پدرسوخته است که تو با همین صفایی که
داری من باب مثال باید ولیّ فقیه ما شوی! اما باز این
نسبت به آن استعدادهایی که در درون تو هست اصلاً
قابل برای بحث نیست!

تلمیذ: ... باهم یکی هستند، فطرت انسان را
به سمت اسلام و کمال می‌کشاند، پس کار عقل
چیست؟!

تشریح کار عقل

استاد: عقل شرایط را آماده می‌کند و در یک
محدوده بدون افراط و تفریط انسان را حرکت
می‌دهد و آن قوانین فطرت را در فکر و در زندگی
روزمره انسان پیاده می‌کند؛ کار عقل این است.

تلمیذ: منظم است؟

استاد: بله [عقل] جنبه ناظم فطرت را دارد، مدیر
است.

معنای بسته شدن در جهنم در ماه رمضان

... [اول اینکه] نفس روزه مقتضی بستن در جهنم است. اصلاً کسی که روزه می‌گیرد خواهی نخواهی میل به گناه و... از وجود و نفسش کنار می‌رود. البته این منافات ندارد با اینکه حالا با وسوسه و تحریکی دوباره برگردد و کار حرامی انجام دهد. یعنی **لو خلی و طبعه** این حالی که برای انسان در صیام هست، در غیر صیام نیست. این معنی بسته شدن در جهنم است. در جهنم یعنی غفلت دیگر.

دوم اینکه اصلاً به‌طور کلی در ماه رمضان حال و هوا فرق می‌کند؛ یعنی اصلاً نفس عنایت خدا در این ماه [فرق دارد.] حتی اگر شخص روزه هم نگیرد، آن را مشاهده می‌کند! یعنی احساس می‌کند که اصلاً وقتی که ماه رمضان می‌آید حال و هوا و کیفیت و موقعیت نسبت به ماه شعبان و شوّال و... به‌طور کلی متغیّر می‌شود.

تلمیذ: رحمت است دیگر.

استاد: بله.

تلمیذ: این مقتضای صوم مردم که نیست؟

استاد: نه، اثر صوم نیست یعنی می‌خواهم بگویم که اثر او است که در صائم است. یعنی اثر از بالا است. این معنی بسته شدن در جهنم است. این مطلب هست اما اینکه حالا کسی به‌زور می‌خواهد در جهنم را باز کند، خدا قفل نکرده است! در را بسته است ولی دوباره کلیدش را هم به آدم داده است! حالا انسان با مفتاح در جهنم را می‌خواهد باز کند، باز کند اشکالی ندارد!!

تلمیذ: پس آیا وساوس شیاطین هم سر جای خودش هست؟

استاد: بله. ولی آن ظهور رحمت غلبه دارد و اجازه نمی‌دهد اثر کند. مثل اینکه کسی می‌گفت: «آیا شیطان در حرم امام علیه‌السّلام راه دارد یا راه ندارد؟» صحبت در این است که در حرم امام علیه‌السّلام غلبه رحمت است و انسان این مطلب را احساس می‌کند اما این‌طور نیست که به هر وجهی و به هر کیفیتی اصلاً در آنجا معصیت محقق نیست؛ این‌همه جیب مردم را که در حرم امام رضا علیه‌السّلام می‌زنند، این را رحمان می‌زند؟! یا مطالب خلاف دیگری که

ممکن است اتفاق بیفتد. این حکایت از این مسئله می‌کند که در آنجا قفل نیست به این منوال که دیگر ارادهٔ معصیت از انسان سلب شود؛ این اراده در هر حالی هست اما درعین حال ما در حرم امام رضا علیه السلام آن غلبهٔ رحمت را مشاهده می‌کنیم، و الاً حال انسان تغییر نمی‌کند. اگر رحمت غلبه نکند که تغییر پیدا نمی‌کند.

اللهم صلّ علی محمد و آل محمد